

TỔ CHỨC HOẠT ĐỘNG NGOẠI KHÓA TRONG DẠY HỌC VĂN HỌC ĐỊA PHƯƠNG Ở TRƯỜNG ĐẠI HỌC ĐỒNG NAI

Nguyễn Thị Mỹ Dung¹

TÓM TẮT

Với ưu thế rõ nhất là kết nối giữa nội dung học tập với thực tế đời sống, việc tổ chức hoạt động ngoại khóa trong giảng dạy học phần văn học địa phương ở trường Đại học Đồng Nai là cần thiết và có thể thực hiện. Hoạt động này mang lại hiệu quả cao cho quá trình tiếp nhận của sinh viên đồng thời tạo điều kiện, môi trường thích hợp cho sinh viên phát huy tính tích cực chủ động, năng lực sáng tạo thẩm mỹ. Nếu như đọc ngoại khóa thơ văn Đồng Nai là hình thức ngoại khóa có tính tham gia lâu dài của người học thì tham quan, du khảo văn hóa Biên Hòa - Đồng Nai là hình thức tổ chức có tính khám phá và giao lưu, sân khấu hóa tác phẩm văn học là hình thức có tính tương tác, thể nghiệm. Mỗi hình thức đều hướng đến mục đích riêng và có những đặc trưng riêng, tuy nhiên trong thực tế tổ chức việc phối hợp các hình thức là hoàn toàn có thể.

Từ khóa: Hoạt động ngoại khóa, ngoại khóa văn học, dạy học văn học Đồng Nai

1. Mở đầu

Cùng với dạy học chính khóa, hoạt động ngoại khóa được xem là một trong hai hoạt động giáo dục cơ bản trong nhà trường từ trước đến nay. Với tính chất của một hoạt động trải nghiệm, ngoại khóa giúp người học vừa tiếp cận lý thuyết vừa rèn luyện thực hành, vừa có kiến thức vừa có kỹ năng, vừa có văn hóa nhà trường vừa có tri thức về đời sống xã hội. Hoạt động ngoại khóa được nhìn nhận như cầu nối giúp người học vận dụng kiến thức vào thực tế để từ đó thêm gắn gũi, gắn bó với cộng đồng, đất nước, địa phương. Nhưng trong thực tế dạy học ở các đơn vị giáo dục vì nhiều lý do hoạt động này thường chưa được quan tâm đúng mức và khi tổ chức thì hiệu quả mang lại còn ít nhiều hạn chế. Hiện nay, trước nhu cầu quyết liệt của thời đại cần có những

người lao động năng động, tự chủ, linh hoạt, có khả năng thích ứng, khả năng sáng tạo, khả năng kiếm được việc làm và làm việc hiệu quả ngành giáo dục nói chung và các trường học, cấp học nói riêng không thể không chú ý thực hiện sự gắn kết cao giữa giáo dục với xã hội, với thực tiễn mà hoạt động ngoại khóa là một hình thức thể hiện sự kết nối này.

Trong dạy học văn, hoạt động ngoại khóa bên cạnh mở rộng, bổ sung cho kiến thức chính khóa còn góp phần giáo dục tư tưởng, tình cảm; phát triển tài năng cá nhân; nâng cao khả năng hoạt động tự lập và trình độ thực hành cho người học. Quan trọng nhất là làm cho họ có hứng thú và tình cảm nhiều hơn đối với các nội dung học tập. Mặc dù việc tổ chức các hoạt động ngoại khóa nhìn chung khó khăn, phức tạp và tốn kém hơn giảng dạy trên lớp nhưng

¹ Trường Đại học Đồng Nai
Email: mydungbienhoa@gmail.com

không thể phủ nhận tác dụng rất lớn về mặt giáo dục, giáo dưỡng của hoạt động này trong dạy học văn.

Văn học Đồng Nai là tên gọi cụ thể của học phần Văn học địa phương, môn học tự chọn trong chương trình đào tạo giáo viên Ngữ văn trung học cơ sở của trường Đại học Đồng Nai. Với nội dung kiến thức giáo dục văn học, văn hóa ngay tại địa phương, học phần có nhiều ưu thế trong việc tổ chức các hình thức học tập bên ngoài lớp học. Các hoạt động ngoại khóa văn học địa phương không chỉ giúp sinh viên vận dụng kiến thức vào thực tiễn sinh động, hòa nhập hơn với môi trường mình đang sống, có ý thức tìm hiểu góp phần giữ gìn và bảo vệ các giá trị văn hóa của tỉnh nhà mà cụ thể hơn còn giúp các em định hướng và tổ chức các hoạt động trải nghiệm sáng tạo ở trường phổ thông sau này.

2. Hoạt động ngoại khóa và ngoại khóa văn học trong nhà trường

2.1. Ngoại khóa trong nhà trường - hình thức dạy học tích cực

Trong lịch sử giáo dục, hoạt động ngoại khóa đã xuất hiện từ lâu, vào thời kỳ Phục hưng, nhà văn, triết gia người Pháp là Francois Rabelais (1494-1553) đã có sáng kiến tổ chức các hình thức giáo dục ngoài giờ lên lớp, cụ thể là ngoài việc ở lớp còn có những buổi tham quan xưởng thợ, các cửa hàng, tiếp xúc với các nhà văn, các nghị sĩ; đặc biệt là mỗi tháng một lần, thầy và trò về sống ở nông thôn một ngày. Ở Nga, vào thế kỷ XX, nhà giáo dục nổi

tiếng A.S.Macarenco khi bàn về tầm quan trọng của công tác này đã khẳng định các vấn đề giáo dục, phương pháp giáo dục không thể hạn chế trong các vấn đề giảng dạy, lại càng không thể để cho quá trình giáo dục chỉ thực hiện trên lớp học mà đáng ra phải được thực hiện ở khắp nơi trên đất nước Nga [1]. Chiến lược phát triển giáo dục Việt Nam từ 2001 đến 2010 cũng đã nêu rõ quan điểm giáo dục của Đảng ta: “Phát triển con người toàn diện trên các mặt tình cảm, trí tuệ, tinh thần và thể chất là lý tưởng của sự phát triển xã hội mà chúng ta từng bước tiến tới.” [2, tr. 25].

Với cách hiểu hoạt động ngoại khóa là hoạt động giáo dục được tổ chức ngoài thời gian học tập trên lớp, “là hình thức học tập ngoài giờ lên lớp” [3, tr. 35] trong đó có hoặc không có sự hướng dẫn của giáo viên, đối tượng tham gia chính là người học và nội dung liên quan trực tiếp hay gián tiếp đến nội dung dạy học của chương trình chính khóa, hoạt động ngoại khóa được thực hiện một cách có tổ chức, có mục đích theo kế hoạch của nhà trường. Ngoại khóa là hoạt động tiếp nối và thống nhất hữu cơ với hoạt động học tập trên lớp, nhằm góp phần hình thành và phát triển nhân cách người học theo mục tiêu đào tạo, đáp ứng những yêu cầu đa dạng của xã hội. Điều đáng lưu ý là hoạt động ngoại khóa là hình thức học tập do nhà trường tổ chức và quản lý với sự tham gia của các lực lượng xã hội được tiến hành tiếp nối hoặc xen kẽ với hoạt động

dạy học chính khóa trong nhà trường hoặc trong phạm vi cộng đồng. Do vậy, hoạt động này có thể diễn ra trong suốt năm học và cả thời gian nghỉ hè để khép kín quá trình giáo dục, làm cho quá trình này được thực hiện ở mọi nơi, mọi lúc. Nội dung hoạt động ngoại khóa trong nhà trường thường rất đa dạng, phong phú và được thể hiện tập trung ở các loại hình hoạt động như: hoạt động chính trị - xã hội và nhân văn; hoạt động văn hóa - nghệ thuật; hoạt động thể dục thể thao; hoạt động lao động, khoa học, kỹ thuật, hướng nghiệp; hoạt động vui chơi giải trí...[4] Về phạm vi, có thể tổ chức ngoại khóa trong giới hạn một môn học hoặc là sự tích hợp của nhiều môn học trong nhà trường.

Với vị trí và nội dung rộng mở như trên, hoạt động ngoại khóa mang nhiều ưu thế khó có thể phủ nhận trong xu hướng giáo dục hiện nay. Trước nhất đó là sự khẳng định vị trí độc lập của người học. Không khó để nhận thấy người học ngày nay do được tiếp nhận thông tin từ nhiều nguồn cộng với những thay đổi nhanh trong sự phát triển tâm - sinh lý thường không không thỏa mãn với vai trò tiếp thu thụ động, một chiều. Chính trong ngoại khóa và bằng những hoạt động thực tế năng lực làm việc độc lập, năng lực hợp tác, sở trường... của người tham gia được phát huy mạnh mẽ hơn. Họ có thể tự tìm hiểu, xem xét, suy nghĩ cũng như trình bày các nội dung mà mình khám phá được. Như vậy, ở góc độ phương pháp,

hoạt động ngoại khóa cũng góp phần thực hiện đổi mới cách thức giáo dục, tạo điều kiện cho người học rèn luyện thói quen chủ động, tích cực và hợp tác trong học tập, giải quyết vấn đề. Ngoài ra, còn phải kể đến tính tích hợp cao khi xem xét ngoại khóa trong tư cách một hình thức dạy học. Hoạt động trải nghiệm trong thực tế đóng một vai trò quan trọng trong việc hình thành, bổ sung các kỹ năng và kinh nghiệm sống cho người học làm cho họ phát triển toàn diện và sâu sắc hơn [1].

Những lợi ích thu được từ hình thức dạy học này trong giáo dục hiện đại rất rõ ràng. Vì thế các cơ sở giáo dục và từng giáo viên phải hướng tới tìm hiểu, tổ chức hoạt động ngoại khóa sao cho hiệu quả và phù hợp với đối tượng, với điều kiện thực tế của nhà trường, của địa phương trong thời gian sắp tới khi mà hoạt động trải nghiệm sáng tạo trở thành một bộ phận cấu thành của kế hoạch giáo dục bên cạnh các môn học và các chuyên đề học tập trong chương trình giáo dục phổ thông từ năm 2018.

2.2. Ngoại khóa văn học - mục đích và những nguyên tắc

“Mục đích của hoạt động ngoại khóa văn học là góp phần tạo ra lối sống văn hóa và khả năng hưởng thụ văn hóa nghệ thuật cho học sinh. Qua hoạt động ngoại khóa văn học, học sinh được phát triển cân đối về trí tuệ, đạo đức, thể dục và mỹ dục. Hoạt động ngoại khóa văn học phát huy tính năng động chủ quan, tính tích cực xã hội, tinh

thần sẵn sàng vì người khác, đồng thời tạo điều kiện phát hiện sở thích, thiên hướng cá nhân và phát triển năng lực hoạt động nghệ thuật sáng tạo, giúp cho việc hướng nghiệp môn Văn” [5, tr. 381]. Cũng như phần lớn các môn khoa học xã hội, dạy học Văn nói chung và ngoại khóa văn học nói riêng tập trung đào luyện ở con người từ thái độ, nếp sống đến những ý thức về giá trị để tồn tại và thích nghi với cộng đồng xã hội, góp phần vào công việc tạo dựng một nền văn hóa riêng của quốc gia, dân tộc.

Là một hoạt động bên ngoài lớp học, ngoại khóa văn học tối thiểu phải đảm bảo các nguyên tắc là gắn với đời sống, phối hợp và tự nguyện. Thứ nhất, hoạt động ngoại khóa văn học phải giữ mối liên hệ với đời sống văn hóa, văn nghệ của xã hội và là sự vận dụng tri thức, năng lực vào hoạt động nhận thức, hoạt động sáng tạo. Hoạt động ngoại khóa văn học, vì thế tiếp tục thực hiện và nâng cao mục đích của dạy văn trong chính khóa là hướng đến việc giáo dục thẩm mỹ để hình thành và phát triển nhân cách cho người học. Thứ hai, nguyên tắc phối hợp nhấn mạnh hoạt động ngoại khóa văn học tuy xuất phát từ yêu cầu của bộ môn nhưng luôn phải phong phú hóa hình thức hoạt động, cụ thể là phối hợp với các tổ chức, cá nhân hoạt động văn hóa, văn nghệ, du lịch... nhằm giúp người học trải nghiệm thực tế sinh động, đa dạng dẫn đến sự tham gia tự nguyện vì tính hấp dẫn của hoạt động. Thứ ba, nguyên tắc tự nguyện, chủ động, sáng

tạo chú ý đến ý thức và vai trò của người tham gia hoạt động ngoại khóa. Họ cần được hướng dẫn, giới thiệu, đề xuất ý kiến, tham gia ngoại khóa và đánh giá rút kinh nghiệm trong khâu tổ chức hoạt động. Ngoại khóa dù làm gì và làm như thế nào cũng phải kích thích, phải đánh thức cho được lòng say mê, sự hứng thú của người học. Đồng thời là cơ hội để người học thể hiện năng khiếu, dấu ấn cá nhân [5, tr. 386]. Như vậy, từ nghe nói chuyện cho đến đọc một bài thơ, viết một truyện ngắn, từ chụp một bộ ảnh hay quay một clip cho đến tham gia vào các hoạt động sân khấu hóa, dã ngoại, giao lưu... phải tổ chức làm sao để có thể mang đến cho người học không chỉ kiến thức về văn chương, văn hóa mà còn giúp họ trau dồi năng lực thẩm mỹ, năng lực hưởng thụ và sáng tạo cái đẹp trong đời sống thực tế ngày càng bề bộn.

Có thể thấy, hoạt động ngoại khóa văn chương hướng tới hình thành, nâng cao hoạt động lĩnh hội và sáng tạo thẩm mỹ cho học sinh, sinh viên đặc biệt là gắn liền người học với đời sống và nâng cao hứng thú học tập văn chương. Mặc dù việc tổ chức các hoạt động ngoại khóa văn chương cũng như các môn học khác trong nhà trường nhìn chung khá phức tạp, khó khăn vì thực tế thì sống động, muôn màu vẻ trong khi năng lực tổ chức, sự phối hợp với các lực lượng ngoài xã hội cũng như kinh phí tổ chức cho hoạt động thì còn hạn chế. Dù vậy vẫn không thể phủ nhận tác dụng to lớn về tính tích cực và giá trị giáo dục,

giáo dưỡng của hoạt động này đối với người học trong nhà trường nếu được tổ chức một cách hiệu quả.

3. Một số hình thức tổ chức hoạt động ngoại khóa văn học trong giảng dạy học phần Văn học địa phương ở trường Đại học Đồng Nai

3.1. Học phần Văn học địa phương trong chương trình đào tạo giáo viên ở trường Đại học Đồng Nai

Học phần Văn học địa phương có tên gọi cụ thể là Văn học Đồng Nai trong chương trình đào tạo hệ cao đẳng, ngành Sư phạm Ngữ văn của trường Đại học Đồng Nai. Đây là một học phần tự chọn được giảng dạy vào học kỳ 2 của năm thứ nhất với số tín chỉ là 02 gồm 24 tiết lý thuyết, 12 tiết thảo luận và 48 tiết tự học. Mục tiêu mà học phần hướng đến là cung cấp cho sinh viên những tri thức cơ bản và có hệ thống về các giai đoạn phát triển và những tác giả, tác phẩm tiêu biểu của văn học Đồng Nai trên cơ sở những hiểu biết về văn hóa Đồng Nai. Bên cạnh đó, học phần còn rèn luyện cho người học kỹ năng tiếp nhận, phân tích những tác phẩm văn học cụ thể để giảng dạy phần Chương trình địa phương của môn Ngữ văn ở trường trung học cơ sở và thông qua những hiểu biết về văn học, văn hóa Đồng Nai góp phần làm cho các em thêm yêu mến và trân trọng vùng đất sinh sống, làm việc của mình.

Nội dung môn học giúp sinh viên tìm hiểu lịch sử phát triển của văn học vùng đất Đồng Nai từ khi hình thành

cho đến nay, bao gồm hai mảng lớn là văn học dân gian và văn học viết Đồng Nai. Đây là thành quả lao động sáng tạo của người Đồng Nai trong quá trình tích hợp, cộng sinh của người Việt gốc Trung Bộ, Bắc Bộ với người Hoa nhập cư và cư dân bản địa. Các thể loại truyện kể, dân ca, hò, vè... cho thấy sự phong phú, giá trị nhân văn và màu sắc địa phương của kho tàng văn học dân gian Đồng Nai. Văn học viết Đồng Nai tuy ra đời muộn nhưng cũng có những đóng góp đáng kể vào bề dày văn hóa của vùng đất mới với những tác giả tiêu biểu như Trịnh Hoài Đức, Nguyễn Đình Chiểu, Huỳnh Văn Nghệ, Lý Văn Sâm, v.v...[6] Học phần giúp người học hiểu đầy đủ và chính xác hơn về văn hóa, văn học vùng đất Trấn Biên xưa trong đó có tỉnh Đồng Nai ngày nay.

Học phần Văn học địa phương chính thức được đưa vào chương trình đào tạo của hệ cao đẳng, ngành Sư phạm Ngữ Văn theo quy định của Bộ Giáo dục và Đào tạo từ sau khi trường Đại học Đồng Nai chuyển đổi từ đào tạo niên chế sang đào tạo theo học chế tín chỉ vào năm học 2009 - 2010. Khác với các học phần bắt buộc được xác định là hệ thống các kiến thức nền tảng cho hoạt động nghề nghiệp sau này của các giáo viên tương lai, đây là một học phần tự chọn và được thiết kế như phần mềm hóa của chương trình nhằm bổ sung những kiến thức cần thiết và thuộc lĩnh vực văn học địa phương. So với hai học phần tự chọn khác của ngành học là

Bài tập nghiên cứu và Phương ngữ học thì học phần Văn học Đồng Nai được sinh viên chọn học thường xuyên, liên tục hơn. Để định hướng và hỗ trợ cho việc giảng dạy các kiến thức giáo dục địa phương trong nhà trường các cấp, bên cạnh các tài liệu đã có trước đây, công trình “Nghiên cứu, tuyển chọn xây dựng hệ thống các giá trị văn hóa, lịch sử trên địa bàn đưa vào giảng dạy trong các trường học tỉnh Đồng Nai” của Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Đồng Nai được nghiệm thu và đưa vào sử dụng từ đầu năm 2011. Công trình có quy mô lớn, bao hàm những vấn đề rộng về vùng đất, văn hóa và con người Đồng Nai mà trong đó văn học là một bộ phận. Trong phần kiến nghị của công trình này có đoạn viết: “Quá trình đào tạo cần giành thời gian cho giáo sinh tham quan bảo tàng, di tích lịch sử văn hóa, các danh lam thắng cảnh, tiếp xúc các lễ hội văn hóa, các vùng miền tỉnh Đồng Nai để làm phong phú hơn vốn kiến thức địa phương” [7, tr. 206].

Tuy nhiên, thực tế giảng dạy các học phần có nội dung kiến thức địa phương thời gian qua chủ yếu vẫn xoay quanh những hoạt động trong lớp học và trong giờ chính khóa. Bên cạnh đó do chịu ảnh hưởng chung của tình trạng thờ ơ với các môn khoa học xã hội nhất là văn, sử, dạy học văn học địa phương vẫn còn những hạn chế mà dễ thấy nhất là tình trạng sinh viên còn ít chủ động tìm kiếm và đọc tác phẩm. Hạn chế này có thể do nhiều nguyên nhân chủ quan,

khách quan khác nhau. Có thể kể như sinh viên năm nhất còn bị động, lúng túng, chưa sắp xếp được thời gian tìm kiếm và xử lý tư liệu; chưa xác định đúng xu hướng học tập theo tinh thần đổi mới cũng như chưa khai thác được những thuận lợi nguồn tư liệu của môn văn học địa phương. Từ đó, có thể thấy học văn học Đồng Nai mà ít tiếp xúc trực tiếp với những tác phẩm tiêu biểu như ca dao, truyện cổ dân gian Đồng Nai, thơ Trịnh Hoài Đức, văn thơ Huỳnh Văn Nghệ... thì hạn chế trong cảm thụ và phân tích là không tránh khỏi. Có thể thấy, thiếu hứng thú và say mê tìm hiểu nội dung môn học dẫn đến ít tiếp cận được nguồn thông tin phục vụ cho hoạt động đọc và tìm hiểu văn bản văn học cộng với tâm lý xem nhẹ môn tự chọn và thói quen thụ động trong các hoạt động như phát biểu, thảo luận cũng là nguyên nhân hạn chế tích cực và hiệu quả học tập của sinh viên trong quá trình tiếp cận học phần.

Với vị trí là một học phần Văn học địa phương cùng những thuận lợi và khó khăn nêu trên, việc tìm hiểu các hình thức tổ chức hoạt động ngoại khóa trong giảng dạy học phần Văn học Đồng Nai là cần thiết và phù hợp với đặc trưng môn học, phù hợp với xu hướng giáo dục nước nhà, đặc biệt là trong thời gian mà Bộ Giáo dục và Đào tạo triển khai các lớp tập huấn về hoạt động trải nghiệm sáng tạo ở khắp các tỉnh thành trên cả nước.

3.2. Một số hình thức tổ chức hoạt động ngoại khóa trong giảng dạy học phần Văn học Đồng Nai

Xuất phát từ các hoạt động trải nghiệm thực tế văn hóa văn học ở địa phương, hoạt động ngoại khóa văn học Đồng Nai giúp sinh viên khai thác, bổ sung và phát huy vốn hiểu biết của mình về giá trị văn hóa, văn chương của vùng đất Biên Hòa – Đồng Nai đồng thời làm sáng tỏ và phong phú thêm nội dung của chương trình chính khóa. Từ đó, sinh viên dễ dàng hòa nhập hơn với môi trường mình đang sống đồng thời có ý thức giữ gìn và bảo vệ các giá trị văn hóa của Đồng Nai. Bên cạnh đó, hoạt động này còn có tác dụng giáo dục lòng tự hào về quê hương - một động lực giúp các em trở thành người công dân hữu ích, có nhiều cống hiến cho đất nước trong tương lai. Cũng không thể không kể đến các kỹ năng mềm, kỹ năng sống tích lũy được từ thực tế các hoạt động bên ngoài lớp học. Mục đích cũng như tác dụng của ngoại khóa trong dạy học văn học địa phương không khó để nhận ra, vấn đề còn lại là tổ chức hoạt động như thế nào để mang lại hiệu quả và phù hợp với điều kiện thực tế của sinh viên, của nhà trường và của địa phương.

Là một dạng hoạt động giáo dục ngoài giờ, ngoại khóa văn chương có thể được tổ chức dưới nhiều hình thức khác nhau như hoạt động câu lạc bộ, tổ chức giao lưu, diễn đàn, sân khấu hóa (diễn kịch, ngâm thơ, hát, múa, xây dựng tiểu phẩm), tham quan dã ngoại,

hoạt động tình nguyện, hoạt động cộng đồng, sinh hoạt tập thể, hội thi... Mỗi một hình thức đều tiềm tàng những khả năng giáo dục riêng, được thực hiện một cách sinh động, nhẹ nhàng, hấp dẫn, không gò bó và phù hợp với đặc điểm tâm sinh lý cũng như nhu cầu, nguyện vọng của người học ngày nay.

3.2.1. Đọc ngoại khóa thơ văn Đồng Nai - Hình thức có tính tham gia lâu dài

*** Đặc điểm**

Tổ chức đọc ngoại khóa bao gồm hướng dẫn và theo dõi, kiểm tra, đánh giá việc đọc hiểu thơ văn Đồng Nai ngoài giờ của sinh viên tương ứng với kiến thức của giờ học chính khóa. Với tư cách là chủ thể của hoạt động đọc hiểu thông qua sự hướng dẫn của giảng viên, sinh viên chủ động nắm bắt tác phẩm, tự làm sống lại tác phẩm theo cách riêng có thể và chia sẻ những cảm nhận, đánh giá của mình về tác phẩm. Việc tổ chức cho sinh viên đọc ngoại giờ hướng đến xác định vai trò chủ thể của người học trong hoạt động tiếp nhận văn chương. Cụ thể là các em được đào tạo để có khả năng lựa chọn và đánh giá những tác phẩm đã đọc theo tiêu chuẩn giá trị tư tưởng thẩm mỹ và trang bị cho mình vốn kiến thức về văn học địa phương qua các thời kỳ.

*** Yêu cầu**

Giáo viên cần có kế hoạch hướng dẫn sinh viên bao gồm nội dung đọc, hướng dẫn đọc và cách thức kiểm tra, đánh giá. Người học phải có ý thức

tham gia vào kế hoạch của giáo viên và trở thành bạn đọc thường xuyên trong thư viện, trong các nhóm đọc theo yêu cầu của giáo viên. Đồng thời, tham gia các buổi trao đổi, thảo luận về các tác phẩm đã học, đã đọc. Các hoạt động này giúp trình độ nói năng, lập luận và năng lực cảm nhận, phân tích tác phẩm văn chương của sinh viên được nâng cao. Căn cứ vào nội dung chương trình chính khóa, giáo viên hướng dẫn nội dung đọc thêm trong ngoại khóa. Đặc biệt lưu ý đặc trưng thể loại của tác phẩm để có những hướng dẫn phù hợp. Cách thức kiểm tra, đánh giá cần cụ thể sát sao đối với từng nhóm sinh viên. Cùng làm việc trong nhóm đọc còn giúp sinh viên rèn luyện kỹ năng hợp tác, làm việc với người khác trong hoạt động tiếp nhận văn chương.

* Một ví dụ minh họa

Kế hoạch đọc ngoại khóa thơ văn Đồng Nai cần được xây dựng trên cơ sở chương trình môn học và được tiến hành sớm. Khi dạy học Chương 1: *Đồng Nai - địa danh văn hóa, lịch sử* thì nên bắt đầu cho sinh viên đọc truyện kể dân gian và thơ ca dân gian Đồng Nai để chuẩn bị cho việc học Chương 2: *Văn học dân gian Đồng Nai*. Và cứ tiếp tục như thế cho các chương sau. Có thể chia thành 4 nhóm và hướng dẫn sinh viên các nhóm lựa chọn đọc các truyện dân gian theo bốn tiểu loại như: (1) Truyện kể mang dấu ấn thần thoại tích hợp vào vùng đất mới, (2) Truyện kể về sự chinh phục tự nhiên trong buổi đầu khẩn hoang, (3)

Truyện cổ tích sinh hoạt và (4) Truyện kể mang tính giai thoại về các nhân vật lịch sử. Sau đó chuyển nhóm sao cho mỗi nhóm đều có thành viên của 4 nhóm cũ và cho kể lại câu chuyện mà các em đã được đọc ở các nhóm cũ. Như vậy, sinh viên vừa tiếp cận được cả bốn loại truyện dân gian vừa rèn được khả năng kể chuyện và được hợp tác làm việc với nhiều người hơn cách làm việc nhóm cố định. Việc hướng dẫn cho sinh viên lựa chọn nội dung đọc là rất cần thiết, nhưng không nên đặt ra một giới hạn quá hạn hẹp (ví dụ như phân chia cho mỗi nhóm một vài câu chuyện cụ thể) vì sẽ ảnh hưởng tới tính chủ động, sở thích và nhu cầu của các em. Giáo viên chỉ làm công tác giới thiệu và quản lý việc đọc thông qua nhóm trưởng còn lại sinh viên tự lựa chọn nội dung và hướng tiếp cận.

Ngoài ra, có thể đưa ra một số câu hỏi nêu vấn đề và yêu cầu các em thảo luận, tìm câu trả lời hoặc viết giới thiệu tác phẩm từ một góc nhìn của nhân vật hay trình bày cảm xúc của người đọc đối với một nhân vật trong tác phẩm. Một số câu hỏi tương ứng với các tiểu loại truyện kể dân gian nêu trên như: (1) Câu 1: Có ý kiến cho rằng các truyện kể mang dấu ấn thần thoại tích hợp vào vùng đất mới của Đồng Nai đã vắng bóng những chuyện kể về công cuộc khai sáng kỳ vĩ, vắng bóng những mẫu đề thần thoại. Các bạn có đồng ý với ý kiến trên không? Tại sao? (2) Câu 2: Nhóm truyện về cộp ở Đồng Nai có hai khuynh hướng đối lập nhau là thờ cộp

và diệt cạp. Hãy giới thiệu hai câu chuyện tiêu biểu cho hai hướng này và nêu nguyên nhân dẫn đến sự đối lập này. (3) Câu 3: Tìm đặc điểm chung của các truyện tiêu biểu cho nhóm truyện kể mang tính giai thoại về các nhân vật lịch sử như “Truyện Kí lục Trần Biên Đặng Đại Độ”, “Truyện con ngựa hồng của cai đội Nguyễn Cư Cận”, “Truyện Thủ Huồng”... (4) Câu 4: Tìm những nét tương đồng và khác biệt của những truyện cổ tích sinh hoạt Việt Nam (đã học) với nhóm truyện cổ tích sinh hoạt ở Đồng Nai [6].

Cuối cùng, việc đánh giá hoạt động đọc ngoại khóa của sinh viên có thể dựa trên các căn cứ như: tham dự đầy đủ các buổi đọc ngoại khóa của nhóm (có điểm danh); tích cực đọc, tóm tắt hoặc thảo luận vấn đề (có minh chứng); có thể trình bày cảm nhận, thường ngoạn về một đề tài liên quan đến các nội dung đọc của nhóm (có sản phẩm).

Thực tế dạy học các học phần văn học cho thấy đây cũng không phải hoàn toàn là việc làm mới mẻ. Giảng viên cũng thường yêu cầu sinh viên chuẩn bị bài và đọc tác phẩm trước khi đến lớp. Có khác chăng là cách nhìn nhận việc làm này như một hoạt động ngoài giờ học được lên kế hoạch từ đầu và có hướng dẫn theo hệ thống và được kiểm tra chu đáo.

3.2.2. *Tham quan, du khảo văn hóa Biên Hòa, Đồng Nai - Hình thức có tính khám phá*

* Đặc điểm

Nếu như đọc ngoại khóa là hình thức phổ biến nhất trong dạy học văn thì tham quan, dã ngoại là một trong những hình thức hấp dẫn sinh viên nhất. Mục đích của hoạt động này là thông qua những chuyến đi giáo dục tình yêu quê hương đất nước, giảng dạy văn hóa văn chương bằng trực quan sinh động. Trong các chuyến thực tế, sinh viên được quan sát, lắng nghe, tìm hiểu và ghi chép lại những nội dung gần gũi với môn học. Sau đó có thể vận dụng những điều vừa nhận thức được để tạo ra sản phẩm văn chương, nghệ thuật. Hoạt động này nếu được đầu tư nghiêm túc, thực hiện hiệu quả sẽ mang lại nhiều lợi ích dài lâu trong sự phát triển con người. Đây cũng là hình thức thông dụng, phổ biến giúp người học đến với thiên nhiên đất nước và các di tích lịch sử để vừa mở mang kiến thức về tác giả, tác phẩm lại vừa tạo cảm hứng sáng tác vì tình cảm luôn là một điều kiện để cảm thụ văn chương một cách sâu sắc và nhạy bén. Hoạt động còn có thể hướng tới kích thích năng lực sáng tạo văn học – nghệ thuật của sinh viên như sáng tác văn thơ, nhạc hoặc phát huy năng lực thẩm mỹ của các em trong việc ứng dụng công nghệ tạo ra sản phẩm truyền thông như quay video, tạo clip, làm báo ảnh.

* Yêu cầu

Lên kế hoạch chi tiết, quán triệt để sinh viên đọc tư liệu, gặp gỡ trao đổi, giao nhiệm vụ cụ thể và dặn dò các ứng xử phù hợp trước khi đi. Việc lựa chọn

các điểm tham quan, hành trình du khảo có một vị trí quan trọng trong việc gắn hoạt động ngoại khóa với chính khóa, gắn thực hành với lý thuyết. Đặc biệt quan tâm các khâu có liên hệ với các lực lượng hỗ trợ bên ngoài như phương tiện đi lại, dịch vụ ăn uống, liên hệ quản lý các di tích lịch sử, thuyết minh, hướng dẫn tham quan. Do việc học tập diễn ra ngoài nhà trường nên sinh viên cần nâng cao ý thức tự quản và tinh thần tập thể biểu hiện qua ý thức đoàn kết, kỷ luật cùng với sự tương trợ và chia sẻ với nhau. Một trong những yêu cầu quan trọng nhất cần được đảm bảo của hoạt động là sự an toàn của người tham gia. Thực hiện kết nối chuyên đi với các nội dung học tập, rèn luyện và cố gắng mang lại niềm vui, sự yêu thích cho sinh viên để hoàn thành tốt nhiệm vụ đề ra.

* Địa điểm tham quan và hành trình đề xuất

Tùy theo quy mô, kinh phí, thời gian và các điều kiện cụ thể khác, hoạt động này có thể được thực hiện trong 1 buổi hay một ngày. Hành trình du khảo (1 ngày) lần lượt đi qua các địa điểm tham quan theo thứ tự cụ thể như sau: (1) Cù Lao Phố: dải đất nổi lên giữa sông Đồng Nai từng là thương cảng sầm uất nhất của vùng Đồng Nai – Gia Định vào thế kỷ XVI. (2) Đình Bình Kính (di tích lịch sử cấp quốc gia): Đền thờ Nguyễn Hữu Cảnh, vị khai quốc công thần có nhiều công lao với đất nước trong việc mở mang, chấn chỉnh

bờ cõi phía Nam Tổ quốc. (3) Chùa Ông (di tích kiến trúc cấp quốc gia): tọa lạc trên một khu đất đẹp bên bờ sông Đồng Nai và ngôi chùa Hoa được xây dựng sớm nhất Nam Bộ (1684). (3) Đình Tân Lâm (di tích lịch sử, kiến trúc nghệ thuật cấp quốc gia): nơi thờ tướng Trần Thượng Xuyên, người đã có công tổ chức khai phá, mở mang vùng đất Đồng Nai - Gia Định. (4) Sông Đồng Nai: sông nội địa dài nhất Việt nam, chảy ngang qua thành phố Biên Hòa. Với vị trí địa lý thuận lợi, sông Đồng Nai được xem là “cửa ngõ” quan trọng trong việc phát triển giao thông đường sông với các tỉnh của vùng kinh tế trọng điểm phía Nam. Với vẻ đẹp bình dị, đặc trưng cho vùng sông nước miền Nam, sông Đồng Nai đã là nguồn cảm hứng của thơ ca, nhạc, họa về Đồng Nai. (5) Làng bươi Tân Triều: làng nghề truyền thống lâu đời với đặc sản bươi, loại trái tiêu biểu của đất Biên Hòa, đây còn là một trong những điểm du lịch sinh thái đầy tiềm năng. (6) Văn miếu Trấn Biên (di tích văn hóa – lịch sử cấp quốc gia): Với một bề dày lịch sử 300 năm từ khi hình thành, phát triển và 16 năm được phục dựng, Văn miếu Trấn Biên đã trở thành một mạch nguồn kết nối các giá trị văn hóa của vùng đất Trấn Biên xưa - Biên Hòa nay. (7) Mộ Trịnh Hoài Đức (di tích lịch sử cấp quốc gia): nơi chôn cất nhà văn hóa lớn trong thế kỷ XVIII của xứ Đàng Trong. (8) Nhà lao Tân Hiệp (di tích lịch sử cấp quốc gia): nơi đánh dấu sự nổi dậy, quyết tâm thoát

khỏi nhà tù đế quốc, trở về với Đảng, với nhân dân để tiếp tục chiến đấu giải phóng dân tộc.

3.2.3. *Giao lưu, sân khấu hóa tác phẩm văn học - Hình thức có tính tương tác, thể nghiệm*

* Đặc điểm

Đây là những hình thức ngoại khóa văn chương quen thuộc trong nhà trường từ trước tới nay. Giao lưu là một hoạt động nhằm tạo ra các điều kiện để thỏa mãn nhu cầu tiếp xúc, trò chuyện, trao đổi thông tin của sinh viên với những nhân vật điển hình ở địa phương trong các lĩnh vực sáng tác, phê bình hay giảng dạy văn chương. Trên cơ sở đó giúp sinh viên hiểu đúng đắn hơn về các đặc trưng cơ bản của tác phẩm văn chương cũng như những phẩm chất và năng lực của những người làm nghệ thuật và con đường đi đến thành công của họ. Giao lưu cũng tạo điều kiện để sinh viên thiết lập và mở rộng mối quan hệ xã hội, tăng cường hiểu biết, chia sẻ và cảm thông, hình thành những tình cảm lành mạnh.

Nếu giao lưu là một hình thức hoạt động ngoại khóa có tính tương tác thì sân khấu hóa là hoạt động có tính thể nghiệm. Thời gian gần đây, phong trào sân khấu hóa tác phẩm văn học xuất phát từ quan niệm trả tác phẩm văn học lại cho học sinh đang nở rộ ở cấp học phổ thông và được xem như một trong những cách dạy học văn hiệu quả vì tạo được hứng thú cho người học. Theo đó, các tác phẩm văn học được tái hiện lại

theo đặc trưng của nghệ thuật sân khấu và người tiếp nhận trở thành những diễn viên không chuyên. Hoạt động thường thấy trong các ngoại khóa văn học là diễn kịch, tiểu phẩm, ngâm/đọc thơ, hát, múa... Với ưu thế là hấp dẫn, thu hút được người tham gia, hình thức sân khấu hóa giúp học sinh không chỉ nắm kiến thức, rèn kỹ năng cảm thụ tác phẩm mà còn trực tiếp “hóa thân” vào nhân vật văn học. Tích cực chủ động và sáng tạo trong học tập nhờ đó được nâng cao hơn bao giờ hết. Rõ ràng là để hiểu và sân khấu hóa tác phẩm văn học đòi hỏi người tham gia bên cạnh năng khiếu, khả năng biểu diễn và sáng tạo không thể thiếu sự hứng thú, lòng yêu thích đi kèm với sự tìm tòi, cảm nhận về nhân vật, về tác phẩm thậm chí là cả tác giả. Hình thức này còn giúp sinh viên tự tin hơn, chia sẻ và cảm thông với bạn bè mình hơn khi đứng trên sân khấu biểu diễn. Ngoài ra, việc chuẩn bị và luyện tập cho các tiết mục cũng góp phần phát triển năng lực hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề của sinh viên vì những khác biệt dẫn đến bất đồng, mâu thuẫn chắc chắn sẽ nảy sinh trong quá trình cùng nhau thể nghiệm, sáng tạo.

* Yêu cầu

Với hoạt động giao lưu, cần tìm được đối tượng và nội dung giao lưu phù hợp. Phù hợp với chương trình giảng dạy, với thực tế nhà trường và địa phương, với lợi ích và hứng thú của sinh viên. Đối tượng giao lưu có thể là các nhà văn, nhà thơ ở Đồng Nai có giải

thường hoặc đã được kết nạp vào Hội Nhà văn Việt Nam (như nhà văn Nguyễn Thái Hải, Thu Trân, Nguyễn Trí, nhà thơ Trương Nam Hương, Cao Xuân Sơn, Đàm Chu Văn, Trần Ngọc Tuấn...); các nhà nghiên cứu, phê bình (TS. Huỳnh Văn Tới, tác giả Bùi Quang Huy...) hoặc các nhà giáo dạy văn tiêu biểu ở Đồng Nai. Nội dung giao lưu có thể xoay quanh các vấn đề về thời sự văn học, về thực tế sáng tác và tiếp nhận tác phẩm văn chương.

Với hoạt động sân khấu hóa, cần định hướng và lên kế hoạch trước để sinh viên có thời gian thẩm thấu tác phẩm và cùng nhau dàn dựng, luyện tập. Tùy theo điều kiện có thể mời lực lượng chuyên nghiệp ở địa phương hướng dẫn tập luyện, hỗ trợ ý tưởng hoặc biểu diễn giao lưu. Tên, chủ đề hoạt động có thể là *Đêm thơ, nhạc Đồng Nai*; *Hội thi sân khấu hóa tác phẩm văn học Đồng Nai*; *Dạ hội văn học dân gian Đồng Nai*.

Các hình thức có tính lâu dài, tính khám phá, tính tương tác và thể nghiệm đã đề cập đến bên trên mỗi hình thức và các hoạt động cụ thể đều có thể mạnh cũng như những hạn chế tương ứng. Bên cạnh đó còn có thể tổ chức các hình thức ngoại khóa mang tính công hiến với những hoạt động tình nguyện, hoạt động phục vụ. Tùy điều kiện và năng lực cụ thể của nhà trường, giáo viên, sinh viên... mà vạch ra kế hoạch cùng với quy trình thực hiện cụ thể. Trong thực tế những hoạt động thuộc các hình

thức khác nhau cũng có thể đan xen, hỗ trợ cho nhau. Ví dụ như biểu diễn văn nghệ kết hợp giao lưu, trò chuyện hay đọc ngoại khóa kết hợp với quay video, làm clip, báo ảnh. Dù hoạt động gì và như thế nào thì đích đến của hoạt động ngoại khóa chính là tạo môi trường cho sự tham gia tích cực, tự giác và chủ động, sáng tạo của sinh viên trong thực tế, trong tiếp nhận văn học, văn hóa tinh thần. Và cũng như một lẽ đương nhiên, ích lợi càng nhiều thì khó khăn, thử thách càng lớn. Vấn đề năng lực, vấn đề thời gian, vấn đề kinh phí, thủ tục... luôn là những thử thách cần phải vượt qua khi tổ chức hoạt động ngoại khóa trong nhà trường.

4. Kết luận

Mang những đặc trưng của hoạt động trải nghiệm sáng tạo, hoạt động ngoại khóa nếu được tổ chức một cách hiệu quả sẽ có tác dụng to lớn hướng đến tính tích cực, chủ động và giá trị giáo dục, giáo dưỡng đối với người học trong nhà trường các cấp. Trong dạy học Văn, ngoại khóa góp phần hình thành, phát triển năng lực lĩnh hội và sáng tạo thẩm mỹ cho người tiếp nhận, đặc biệt là tạo môi trường để đưa tác phẩm vào thực tế tìm hiểu, cảm nhận của người học đồng thời phát huy các phẩm chất tích cực cũng như nâng cao hứng thú học tập văn chương của họ.

Là học phân văn học địa phương, *Văn học Đồng Nai* có những lợi thế nhất định trong tổ chức hoạt động ngoại

khóa văn học. Từ thực tiễn dạy học học phần, với mong muốn quá trình tiếp nhận của sinh viên đạt hiệu quả cao hơn, tổ chức ngoại khóa văn chương trong sự xem xét những điều kiện thực tế của đối tượng, của đơn vị và của địa phương là việc cần thiết phải làm. Các hình thức ngoại khóa được đề xuất bao gồm: hình thức có tính tham gia lâu dài là đọc hiểu tác phẩm văn chương, hình thức có tính khám phá là tham quan, du khảo văn hóa và hình thức có tính tương tác, thể nghiệm là giao lưu, sân khấu hóa tác phẩm văn học. Nếu như Đọc ngoại khóa thơ văn Đồng Nai là hoạt động gắn với đặc trưng bộ môn, hỗ trợ sát sườn cho chính khóa thì du khảo văn hóa, tham quan là một hoạt động trải nghiệm bên ngoài nhà trường nhằm khơi gợi tính năng động, sáng tạo, tình cảm tự hào và say mê đối với đất nước và con người Đồng Nai. Hình thức giao lưu, sân khấu hóa giúp sinh viên tìm hiểu văn học Đồng Nai từ một góc độ khác cần sự thấu cảm đi kèm với một số hiểu biết và vận dụng trong lãnh vực sân khấu. Mỗi hình thức nêu ra đều có những đặc điểm và yêu cầu riêng phù hợp với các hoạt động cụ thể. Tùy vào thực tế tổ chức vẫn có thể và cần thiết phối hợp những hoạt động thuộc các

hình thức khác nhau để mang lại hiệu quả cao nhất cho ngoại khóa.

Tăng cường tổ chức các hoạt động ngoại khóa trong giảng dạy văn chương địa phương không chỉ giúp sinh viên vận dụng kiến thức vào thực tiễn sinh động mà còn giúp các em hòa nhập hơn với môi trường mình đang sống đồng thời có ý thức tìm hiểu góp phần giữ gìn và bảo vệ các giá trị văn hóa của tỉnh nhà. Với tính chất hướng ra xã hội và cộng đồng, hoạt động ngoại khóa còn mang lại lợi ích lớn hơn là giáo dục lòng tự hào về quê hương - một động lực giúp sinh viên trở thành một công dân có ích, có nhiều cống hiến cho đất nước sau này. Ngoài ra, hoạt động trong thực tế góp phần để sinh viên hoàn thiện bản thân trong đó có việc hình thành và phát triển những năng lực, phẩm chất mà nếu chỉ ngồi trên ghế nhà trường thì không tránh khỏi hạn chế.

Hoạt động ngoại khóa văn chương ít nhiều cũng mang đến cho giáo viên tham gia những hiểu biết từ thực tế và những tình cảm mới mẻ với các khóa sinh viên trên tinh thần luôn hướng đến tính tích cực, năng động và thấu cảm trong quá trình dạy học tác phẩm văn chương.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Đoàn Thụy Bảo Châu (2010), “Hoạt động ngoại khóa văn học ở trường trung học phổ thông”, Luận văn thạc sĩ trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh
2. *Chiến lược phát triển giáo dục* (www.pdu.edu.vn/modules/Downloads/pub.../chien_luoc_pt_giaoduc.doc)

3. Lê A, Nguyễn Hải Đạm, Hoàng Xuân Soạn, Nguyễn Mai Thao (2001), *Phương pháp dạy học Tiếng Việt*, Nhà xuất bản Giáo dục, Hà Nội

4. Nguyễn Thị Thảo (2013), “Tác động của hoạt động ngoại khóa đến tính tích cực học tập của học sinh trung học phổ thông (Nghiên cứu trường hợp tại Trường THPT Châu Văn Liêm, Thành phố Cần Thơ)”, Luận văn thạc sĩ Viện đảm bảo chất lượng giáo dục, Đại học Quốc gia Hà Nội

5. Phan Trọng Luận, Trương Đình, Nguyễn Thanh Hùng, Trần Thế Phiệt (2003), *Phương pháp dạy học văn*, Nhà xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội

6. Bùi Quang Huy (2012), *Văn học Đồng Nai lịch sử và diện mạo*, Nhà xuất bản Đồng Nai

7. Ban Tuyên giáo Tỉnh ủy Đồng Nai (2010), *Báo cáo Tổng kết Khoa học và kỹ thuật*, Đề tài: “Nghiên cứu, tuyển chọn xây dựng hệ thống các giá trị văn hóa, lịch sử trên địa bàn đưa vào giảng dạy trong các trường học tỉnh Đồng Nai”

ORGANIZING EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN TEACHING LOCAL LITERATURE AT DONG NAI UNIVERSITY

ABSTRACT

With the clearest linkage between the learning content and the real life, the organization of the extracurricular activities of teaching the local literature modules at Dong Nai University is considered necessary and can be implemented. This activity brings about high efficacy for the students' receptor; simultaneously creates favorable conditions and environment for learners to promote their proactiveness, and creative aesthetic capacity. If extracurricular activities on reading Dong Nai poetry and prose is a kind of extracurricular activity that needs a long-term participation of learners, visiting and exploring of culture of Bien Hoa City and Dong Nai Province is a form of organizing exploration and exchange, bringing literary works on-to stage is a form of interaction and experience. Each form gears towards its own purposes and has its own characteristics, but in practice the combination of all of these forms is possible.

Keywords: *Extracurricular activities, Literature extracurricular activities, Literature teaching in Dong Nai*

(Received: 15/05/2017, Revised: 06/07/2017, Accepted for publication: 24/07/2017)